

SÄÄKSMÄELLÄ VAIKUTTANEITA KIRJAILIJOITA JA TAITEILIJOITA

Sääksmäkeä on sanottu "Suomen taiteen kauneimmaksi kasvutarhaksi", eikä varmaan aivan syyttä. Kysyä tietysti aina sopii, allekirjoittavatko esim. tuusulaiset tai ruovesiläiset tämän arvionimen, mutta tosiasia kuitenkin on, että yli sadan vuoden ajan on Sääksmäki houkutellut luokseen suuren joukon kirjallistaiteellista väkeä. Useimmat ovat viettäneet siellä kauniita kesä Vana- ja Rauttunselän rannoilla, mutta monia on heitäkin, joiden melkein koko aktiivielämä on liittynyt Sääksmäkeen. Kauan on ollut tunnettua, että kuvataiteilijat ovat aina siellä viihtyneet; yllätys monelle lieenee se, että Sääksmäellä lyhyemmän tai pidemmän aikaa asuneiden kirjailijoidenkin määrä nousee viiteenkymmeneen.

Mistä tämä sitten johtunee? Kysymyksen on vaikea vastata. Kirjailija Eino Palola sanoi jo aikanaan 30-luvulla Viisavuoressa käyntinsä jälkeen näin: Matkasta säilyi se vaikutelma, että tämä ikivanha kulttuuripitäjä yhä säilyttää sivistyksellisen perintätietonsa. Taide pyrkii kuin jonkin salaperäisen voiman ohjaamana kotiutumaan eräille seuduille kun taas yhtä tuntemattomasta syystä vieroksuu jyrkästi toisia." Sääksmäen salaperäisenä vetovoimana on ollut paitisi heleä hämäläinen luonto, myös seudun mahtava menneisyys ja mielenkiintoinen kulttuuriperinne. Unohtaa ei missään tapauksessa sovi sitä persoonallista vaikutusta, mikä tietyillä paikkakunnalla pysyvästi asuneilla taiteilijoilla on ollut ystäviinsä ja heidän kauttaan koko Suomen taidemaailmaan. Veljekset Kalle ja Mikko Carlstedt sekä taiteilijat Elsa ja Aukusti Veuro ja prof. Emil Wikström ovat houkutelleet ympäristönsä paljon tunnettuja suomalaisia taiteilijoita.

Kronologista järjestystä noudattaen käyn läpi tunnetuimmat kirjailijat viime

vuosisadan loppukymmeniltä lähtien.

- 1800-luvun lopun kirjailija on maisteri Emil Nervander, joka vietti lapsuutensa ja nuoruutensa kesät ja joululomat Voipaalan kartanossa. Julkaisi sekä proosaa että runoja sekä suuren määrän kulttuuri- ja taidehistoriallisia teoksia.
- Hänen aikalaisensa oli Päivölän kansanopiston ensimmäinen johtaja Severi Nyman-Nuormaa, joka julkaisi siellä ollessaan ensimmäisen runokokoelmansa Kotoisilla rannoilla.
- Tärkeä kirjallinen keskus vuosisadan vaihteessa oli Valmarinniemi. Sen isäntäväen Ilta ja A.W.Koskimiehen vieraisiksi vaelsivat monet tunnetut kynäniekat kuten Eino ja Kasimir Leino, Larin-kyösti, Paavo Cajander sekä Toivo Lyy.
- 20-luvulla Sääksmäelle ilmestyi kesää viettämään Aaro Hellaakoski ja jo vähän aikaisemmin oli Joel Lehtonen ostanut itselleen Vähä-Vohlin saaren, josta tuli hänen Lintukotonsa.
- Suomen ruotsinkielisen kirjallisuuden suuria nimiä oli aikanaan Bertel Gripenberg, joka asui runsaat 10 vuotta Sääksmäellä maata viljellen ja kirjoittaen.
- 40-luvun kirjailija on Lauri Pohjanpää joka asui perheineen Sääksmäen Kalalahdessa kesää ja jonne sitten 60-luvulla palasi oman perheensä kanssa Helena Anhava (o.s. Pohjanpää). Näin Tuomas Anhavakin joutui kosketuksiin Sääksmäen kanssa.
- Eläkevuosiaan palasi lapsuutensa maille viettämään suomenkielen prof. Martti Rapola, jonka Hämäläinen Trilogia liittyy vahvasti Sääksmäkeen.
- Oman elämänsä muistelijoina on kolme: lääkintöneuvos J.K.Klemola, teatteri-

neuvos Vilho Siivola ja lehtori Naemi Levas.

- Koko aktiivielämänsä vietti Sääksmäen Jutikkalan koululla kirjailija ja opettaja Hilda Huntuvuori, jolla on laaja historiallisten romaanien sarja.
- Dekkarikirjallisuuskin hipaisee Sääksmäkeä: sekä Mauri Sariola että Matti-Yrjänä Joensuu ovat viettäneet lapsuus- ja nuoruusvuosiaan siellä.
- Oman taiteelliskirjallisen yhdyskuntansa muodostaa Visavuori, jonne kirjoittamisen toi Wikströmin vävy, prof. Yrjö Suomalainen ja jota ovat siellä jatkaneet Matti Kurjensaari sekä Lippe ja Kari Suomalainen ja Mielikki Ivalo.
- Kaksi nuoremman polven kirjailijaa on mainittava: Matti Paloheimo, joka vietti nuoruudessaan 15 kesää Sääksmäellä sekä Satu Marttila (o.s. Koskimies), jolle kesiä kertyy yli parikymmentä. Molempien kirjoissa vilahtelee kuvia myös Sääksmäestä.
- Viimeisenä mainitsen Lauri Haarlan, jonka romaani Ritvalan ilovalkeat eräällä tavalla sulkee sen kirjallisen ympyrän, joka on alkanut Ritvalan helikauluilla.

Kuvataiteilijoiden sarja alkaa 1800-luvun alkukymmeniltä.

- Nuori opettajatar piirteli kuvia 1850-luvulla Lahisten kartanon vaiheilta. Hän oli Matilda Wahlroos, myöhemmin Gallen ja Akseli Gallen-Kallelan äiti.
- "Vanhojen mestareiden kausi" ajoittuu Sääksmäellä suunnilleen vuosisadan vaihteen kummallekin puolelle. Tähän sarjaan kuuluvat Emil Wikström, Akseli Gallen-Kallela, Emil Halonen, Pekka Halonen sekä Wilho Sjöström.
- Emil Wikströmin ympärillä oli aina oppilaita kuten lähiseudulta kotoisin olevat Aukusti Veuro, Evert Porila ja Rich. Rautalin sekä kauempaa tulleet Aarre Aaltonen ja Elias Ilkka.
- Vanhan polven mestareihin on luettava myöskin Albert Gebhard, joka rakensi kesähuvilansa Ritvalaan ja asui siellä kuolemaansa 1936 asti.
- Paikkakunnan "omat pojat" Kalle ja Mikko Carlstedt olivat uskollisia kotiseudulleen ja asuivat sekä työskentelivät melkein koko elämänsä Huittulan kylässä. Mikko Carlstedtin tytär Kerstin jatkaa tätä perinnettä asuen nykyään vain kesät entisessä lapsuudenkodissaan.

- Elias Ilkka kuuluu Carlstedtin veljesten ikäpolveen. Hän eli elämänsä parikymmentäviisi viimeistä vuotta Sääksmäellä Voipaalan kartanon isäntänä mentyään naimisiin kartanon tyttären Helvin kanssa 1941.

- Koko elämäntyönsä Sääksmäellä teki kuvanveistäjä Aukusti Veuro, joka oli sen lisäksi taitava pronssiinvalaja, jolla oli 20-luvulla oma valimo Tarttilan kylässä. Veuron puoliso Elsa, joka on Wäinö Aaltosen sisar, on maalannut akvarelleja. Heidän pojastaan Jaakosta tuli myös kuvanveistäjä ja toisen pojan tytär Helka on puupiirtäjä.

- Huittulan kylästä muodostui 20- ja 30-luvuilla varsinainen taiteilijasiirtokunta. Siellä viettivät kesiään esim. Mikko Oinonen, Tyko Sallinen, Reino Harsti, Ilmari Aalto, Ilmari Vuori, Gösta Diehl, Paavo Leinonen ja Olli Miettinen.

- Jo vuosisadan alussa olivat Saarioispuolella viettäneet kesää Hanna Rönnerberg ja Pehr-Åke Lauren.

Sotien jälkeen taiteilijaelämä Sääksmäellä on hiljentynyt, kesävieraat ovat vähentyneet ja jatkuvasti paikkakunnalla asuvia taiteilijoita edustaa Carlstedtin ja Veuron jälkikasvun lisäksi taiteilija Klaus Kalima. Hän oli pitkään Yhtyneitten Paperitehtaitten mainosaston palveluksessa ja muutti jo työvuosinaan asumaan Sääksmäen Linnaisen kylään.

Tämä "pikataival" antaa vain himmeän kuvan siitä kuinka kulttuurihistoriallisesti rikasta seutua vanha Sääksmäki on.